

УДК 351:368

А.О. Дегтярдоктор наук з державного управління, професор
Харківський регіональний інститут державного управління НАДУ при Президентові України**О.В. Пивоваров**аспірант
Харківський регіональний інститут державного управління НАДУ при Президентові України**ФОРМУВАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ НА ОСНОВІ КЛАСТЕРІВ**

Оцінено стан системи охорони здоров'я, розглянуто перспективи формування альтернативних механізмів державного управління розвитком медичного страхування на основі кластерів та запропоновано створення кластерів охорони здоров'я за участю страхових компаній.

Ключові слова: механізми державного управління, медичне страхування, кластери, охорона здоров'я, державно-приватне партнерство.

I. Вступ

Питання реформування системи охорони здоров'я в Україні є першочерговим. Для його вирішення розглядаються пропозиції зі створення багаторівневої структури фінансування системи охорони здоров'я, яка включатиме бюджетні кошти (гарантована державою безкоштовна програма), надходження від страхових компаній (страхова програма), а також платежі територіальних громад (громадська програма). У зв'язку із цим принципи організації медичного страхування в Україні активно обговорюються.

Науково-теоретичні аспекти розвитку медичного страхування досліджували вчені: Є. Богуславський [2], Д. Карамішев [14], Р. Соболев [27] та ін. Значний внесок у розвиток теорії та практики державного управління соціальною сферою зробили науковці: В. Бульба [29], С. Горбунова-Рубан [7], В. Дзюндзюк [30], А. Крюков [20], Г. Одинцова [30] та ін. Питання розвитку кластерів вивчали М. Портер [25], О. Пастернак [22], С. Соколенко [28] та ін.

Головним чинником розвитку системи охорони здоров'я будь-якої країни є стабільність джерел фінансування.

У світовій практиці фінансові ресурси охорони здоров'я формуються за рахунок чотирьох джерел: оподаткування; система державного соціального страхування; добровільне медичне страхування; прямі платежі фізичних осіб [18].

З огляду на пріоритетність в Україні можна виділити три основні системи фінансування охорони здоров'я:

1. Державна – характеризується пріоритетним значенням у фінансуванні охорони здоров'я коштів державного та місцевих бюджетів (50–90%).

2. Інвестиційна – залучення зовнішніх джерел фінансування за рахунок співпраці з вітчизняними й іноземними інвесторами, зокрема, на принципах державно-приватного партнерства.

3. Страхова – фінансування охорони здоров'я відбувається переважно за рахунок коштів фондів страхових компаній, що займаються медичним страхуванням.

Виникає потреба суттєвого перегляду існуючої державної фінансової політики в галузі охорони здоров'я та реалізації заходів для підвищення ефективного використання матеріально-технічних і фахових ресурсів для забезпечення функціонування установ охорони здоров'я. Необхідні системні зміни в фінансово-економічній сфері, які полягають у суттєвому розширенні позабюджетних джерел фінансування охорони здоров'я [26].

Ефективність державного управління розвитком соціального медичного страхування може бути підвищена шляхом використання кластерної моделі [5].

II. Постановка завдання

Мета статті – розробити теоретичні підходи та практичні рекомендації з формування альтернативних механізмів державного управління створенням кластера охорони здоров'я за участю страхових компаній.

III. Результати

Інноваційна економіка, яка формується на сучасному етапі, орієнтована на пріоритетність розвитку кластерів, котрі визнані [19] однією з найефективніших виробничих систем епохи глобалізації. У цьому полягає новий економічний феномен, який дає змогу протистояти натиску глобальної конкуренції й належно відповідати вимогам національного і регіонального розвитку, що підтверджує актуальність проблеми.

Розвиток інформаційних технологій, підвищення ролі науково-технічного процесу в розвитку людства, глобалізація світової економіки поставили перед кожною державою вимоги створення стратегії майбутнього розвитку. Вирішальне місце в таких стратегіях посідає ефективна регіональна політика, яка базується на кластерній концепції. Світовий досвід кластеризації економіки показав вирішальний вплив

на процеси посилення конкурентоспроможності та прискорення інноваційної діяльності [8].

Слід зазначити, що кластерний підхід до економічного розвитку охопив більшість країн світу, а для деяких став пріоритетним, давши змогу в умовах глобальної економічної кризи 2008–2010 рр. зберегти лідерські позиції за обсягом ВВП, рівнем інноваційності та конкурентоспроможності національної економіки (Індія, Китай, Японія, країни Скандинавії, США) [28].

За визначенням М. Портера, кластер утворюють географічно близькі групи взаємопов'язаних компаній та асоційованих установ в окремій галузі, що пов'язані спільними технологіями та навичками. Вони здебільшого існують у певній географічній зоні, де комунікації, логістика та людські ресурси є легкодоступними [25].

Метою утворення кластерів (територіально-галузевого партнерства суб'єктів) є підвищення конкурентоспроможності його учасників шляхом реалізації інноваційної програми впровадження передових виробничих, інжинірингових, логістичних та управлінських технологій. Метою кластеризації є нарощування "критичної маси" для створення динамічного сприятливого середовища, яке б стимулювало прояв синергічного ефекту від впровадження інновацій [16].

Впровадження кластерного механізму державного управління у сфері охорони здоров'я дасть змогу підвищити ефективність її функціонування завдяки налагодженню більш тісних зв'язків для співпраці.

Потенційними учасниками кластера у сфері охорони здоров'я можуть бути такі установи й організації: органи влади; інвестори; вищі навчальні заклади різного профілю; медичні заклади та науково-дослідні установи й організації; страхові компанії; асистуючі компанії на ринку страхування; виробники лікарських препаратів та медичного обладнання.

Кластерна форма співробітництва сприяє більш гнучкому реагуванню організацій на постійні зміни умов, але зі збереженням при цьому переваг спеціалізації. Кластерний підхід у нових умовах стає головним механізмом реалізації нової фінансово-економічної політики і спрямовує зміну в суспільстві структури праці, трудових відносин, зайнятості населення, сприяє виникненню нових видів діяльності та створює нові робочі місця. На такій основі виникає нове соціальне оточення, в якому *інформація та наукові знання* стають головними продуктивними факторами і починають визначати як стратегічний потенціал суспільства, так і перспективи його розвитку [9; 10; 11; 13].

Важливою перевагою кластерної форми організації економіки є досягнення синергічного ефекту [19]. При цьому в процесі свого формування та розвитку кластери впливають і на розвиток інших суб'єктів господарювання [3]. На основі результатів дослідження Р. Горблюка [6] авторами уточнено та розширено переваги від створення кластера у сфері охорони здоров'я (табл. 1).

Таблиця 1

Переваги від створення кластера у сфері охорони здоров'я

Переваги для суб'єктів підприємництва	Переваги для суспільства	Переваги для освіти і науки	Переваги для органів влади
Можливість спільного використання інфраструктури	Збільшення зайнятості кваліфікованих фахівців, скорочення неповної зайнятості медичних працівників	Забезпечення випускників навчальних закладів різного профілю робочими місцями	Формування та збільшення бази оподаткування завдяки підвищенню концентрації суб'єктів підприємництва на певній території
Можливість здійснення спільного маркетингу, просування медичних і страхових послуг учасників кластера	Підвищення якості медичного обслуговування	Коригування набору абітурієнтів на необхідні для кластера спеціальності	Налагодження співпраці із суб'єктами підприємництва, науковцями, громадськими організаціями
Зниження витрат на пошук персоналу	Підвищення рівня безкоштовного навчання та кваліфікації для працівників кластера	Ефективна виробнича практика для студентів вищих навчальних закладів	Розширення можливостей для залучення інвестицій на певну територію
Розвиток та просування регіональних брендів	Покращення умов праці медичних працівників	Можливість участі науковців у практичній діяльності всіх суб'єктів кластера	Розвиток медичної та фінансово-економічної інфраструктури території
Доступ до нових знань, технологій, сучасних методів управління	Розвиток інфраструктури регіону	"Вирощування" кваліфікованих кадрів	Покращення репутації суб'єктів господарювання певної території
Зменшення трансакційних витрат	Зростання заробітної плати всіх учасників кластера	Підвищення кваліфікації кадрів	Підвищення іміджу регіону
Підвищення конкурентоспроможності продукції, медичних та страхових послуг	Покращення умов життя діяльності населення	Участь в освітньому процесі (викладанні)	Розвиток соціально-економічних умов

Як видно з табл. 1, формування кластера охорони здоров'я за участю страхових компаній є перспективним для будь-якої території. Стосовно Харківської області, умови для кластеризації є економічно вигідними у зв'язку з наявністю мережі лікувальних закладів та науково-дослідних інститутів АМН України, фундаментальних профільних ВНЗ, провідних фармацевтичних підприємств, розвинутого ринку страхових послуг. Стратегія соціально-еконо-

мічного розвитку Харківської області до 2020 р. передбачає поступове формування кластерів як територіальних об'єктів економічного зростання регіону.

Після розгляду потенційних суб'єктів кластера охорони здоров'я за участю страхових компаній у Харківській області здійснено ідентифікацію проблем та переваг на основі SWOT-аналізу, що наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Матриця SWOT-аналізу можливості створення кластера охорони здоров'я за участю страхових компаній у Харківській області

Сильні внутрішні сторони	Слабкі внутрішні сторони
Розгалужена мережа лікувальних закладів	Низький рівень оплати праці в галузі охорони здоров'я
Розвинута фармацевтична промисловість	Недостатня оснащеність сучасною лікувальною технікою й устаткуванням медичних закладів
Розвинута наукова база	Старіння кваліфікованих наукових і медичних кадрів
Підготовка кваліфікованих кадрів медичного профілю	Структурна деформація складу медичного персоналу
Зовнішні сприятливі можливості	Зовнішні потенційні загрози
Ємний споживчий ринок медичних і страхових послуг	Недостатнє державне фінансування галузі охорони здоров'я
Розвинута мережа медичного страхування	Низький рівень платоспроможності страхувальників
Додаткові джерела фінансування медицини за рахунок державно-приватного партнерства	Відсутність діючої практики реалізації проектів державно-приватного партнерства

Як видно з табл. 2, сильні сторони і зовнішні можливості регіонального кластера охорони здоров'я за участю страхових компаній значно переважають над слабкими сторонами та зовнішніми загрозами, що свідчить про можливість і доцільність розвитку галузі в цьому напрямі.

Функціонування учасників кластера охорони здоров'я за участю страхових компаній на етапах здійснення медичного страхування подано у табл. 3. Як бачимо, провідне місце у процесі формування кластера охорони здоров'я за участю страхових компаній належить органам влади.

Таблиця 3

Роль учасників кластера охорони здоров'я за участю страхових компаній

Учасник	Етап	Роль
Місцеві органи влади	Координація та моніторинг діяльності кластера	Налагодження співробітництва між наукою, владою, навчальними закладами і закладами охорони здоров'я різної форми власності та суб'єктами підприємництва. Розвиток співробітництва із міжнародними організаціями та кластерами інших країн
Вищі навчальні заклади	Підготовка до надання як медичної, так і страхової послуги	Підготовка персоналу для сфери охорони здоров'я та страхування
Науково-дослідні інститути	Підготовка до надання послуг	Акумулявання й розповсюдження інновацій, новітніх технологій, сучасних досягнень медицини, сфери охорони здоров'я, страхування. Розвиток наукових досліджень та їх упровадження у практичну діяльність сфери охорони здоров'я та страхування
Заклади охорони здоров'я	Надання медичної послуги	Безпосереднє надання медичних послуг і медичної допомоги
Постачальники обладнання для медичних установ	Підготовка до надання медичної послуги	Постачання необхідного обладнання для якісного надання медичної послуги та медичної допомоги
Страхова компанія	Весь процес підготовки і проведення	Надання страхових послуг, врегулювання страхових випадків, фінансування попереджувальних медичних заходів

Завдання місцевих органів влади полягає в організації сприятливого ділового, інноваційного й інституціонального середовища, контроль якості надання медичних послуг та медичної допомоги.

IV. Висновки

Ефективність кластерного механізму державного управління досягається за рахунок інноваційності, розвитку взаємодопомоги, поєднання кооперації з конкуренцією та поширення взаємообміну інформацією, знаннями, ноу-хау та патентами.

Учасники кластера одержують додаткові конкурентні переваги завдяки можливості здійснювати внутрішню спеціалізацію і стандартизацію, скорочувати вартість трансакції, мінімізувати витрати на впровадження інновацій.

Формування кластерів охорони здоров'я за участю страхових компаній позитивно впливає на економічний розвиток території. Серед результатів відзначається: забезпечення зайнятості висококваліфікованих фахівців та зниження безробіття, підготовка у ВНЗ спеціалістів, в яких є потреба, забезпечення працевлаштування випускників медичних закладів, підвищення якості медичних послуг та медичної

допомоги, формування додаткових фінансових ресурсів для модернізації медичної галузі.

Список використаної літератури

1. Банин А.С. Совершенствование управления системой здравоохранения региона на основе кластерного подхода : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / А.С. Банин ; Томский государственный ун-т. – Томск, 2007. – 25 с.
2. Богуславський Є.І. Медичне страхування в Україні: проблеми та перспективи / Є.І. Богуславський, Ю.С. Шибалкіна // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2008. – № 4. – С. 83–86.
3. Вахович І.М. Кластерний підхід до забезпечення ендегенно орієнтованого розвитку регіону [Електронний ресурс] / І.М. Вахович, М.С. Забедюк. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ekf/or/2011_4/11%D0%B0.pdf.
4. Внукова Н.М. Приватно-державне партнерство в організації кластеризації медичного страхування / Н.М. Внукова, О.В. Пивоваров // Страховий ринок в нових економічних умовах: виклики та перспективи розвитку: матер. VII Міжнар. наук.-практ. конф. – К.: КНУ ім. Т.Г. Шевченка, 2011. – С. 101–102.

5. Войнаренко М. Кластери як полюси зростання конкурентоспроможності регіонів / М. Войнаренко // Економіст. – 2008. – № 10. – С. 27–30.
6. Горблюк Р.В. Формування та підтримка розвитку регіональних кластерів у системі охорони здоров'я : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05 / Р.В. Горблюк. – Львів, 2011. – 20 с.
7. Горбунова-Рубан С.О. Форма забезпечення соціальних прав людини в системі соціальної політики. Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : зб. наук. пр. / С. Горбунова-Рубан. – Х. : ХНУ, 2001. – 157 с.
8. Демінська Ю.В. Кластери як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємств і регіонів / Ю.В. Демінська, Т.Б. Надтока // Економіка і Маркетинг в умовах всевітньої інтеграції: проблеми, досвід, передова думка : мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф. – Донецьк : ДонНТУ, 2011. – С. 65–68.
9. Дегтяр А.О. Державно-управлінські рішення: інформаційно-аналітичне та організаційне забезпечення : монографія / А.О. Дегтяр. – Х. : Вид-во ХарРІНАДУ "Магістр", 2004. – 224 с.
10. Дегтяр А.О. Управлінські рішення в органах державної влади : монографія / А.О. Дегтяр та ін. – Х. : Вид-во С.А.М, 2010. – 276 с.
11. Дегтяр А.О. Моделювання наслідків державно управлінських рішень у фінансово-економічній сфері / А.О. Дегтяр // Право та державне управління : зб. наук. пр. – КПУ, 2011. – № 1 – С. 123–127.
12. Дегтяр А.О. Організаційне забезпечення інформаційно-аналітичного обслуговування органів державної влади у процесі прийняття і реалізації державно-управлінських рішень / А.О. Дегтяр // Статистика України. – 2003. – № 2. – С. 36–39.
13. Звіт про діяльність Секції розвитку конкурентоспроможності економіки на основі кластерної моделі за 2010 рік обслуговування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ucluster.org/blog/2011/03/zvit-pro-diyalnist-sekcii-rozvitku-konkurentos-promozhnosti-ekonomiki-na-osnovi-klasternoi-modeli-za-2010-rik>.
14. Карамішев Д.В. Державне регулювання інноваційних процесів у системі охорони здоров'я : автореф. дис. д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02 / Д.В. Карамішев ; Донец. держ. ун-т управління. – Донецьк, 2007. – 36 с. – С. 30–34.
15. Кісельов Є.М. Актуальні проблеми розвитку медичного страхування в Україні / Є.М. Кісельов, С.В. Бурлаєнко, І.Г. Кірпа // Фінансові послуги. – 2009. – № 1. – С. 24–27.
16. Кластери та їх роль в економіці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dt.ua>.
17. Ковальова Ю.М. Участь агентств регіонально-го розвитку у формуванні кластерів в Україні [Електронний ресурс] / Ю.М. Ковальова. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>.
18. Комарова І.В. Бюджетне фінансування охорони здоров'я громадян України як складової людського капіталу / І.В. Комарова // Вісник Бердянського університету менеджменту та бізнесу. – 2010. – № 3 (11). – С. 94–100.
19. Крайник О. Кластери як інструмент економічного розвитку регіону / О. Крайник // Науковий вісник. – 2010. – № 5. – С. 152–157.
20. Крюков О. Громадянське суспільство як чинник побудови демократичної політичної системи / О. Крюков // Стратегічні пріоритети, 2009. – № 2 (11). – С. 55–59.
21. Ляховченко Л. Розвиток добровільного медичного страхування як позабюджетного джерела фінансування галузі охорони здоров'я в Україні / Л. Ляховченко // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. – 2010. – № 1. – С. 265–272.
22. Пастернак О.І. Кластер у системі охорони здоров'я / О.І. Пастернак, Р.В. Горблюк // Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечение иностранных инвестиций: региональный аспект : [сб. науч. труд.]. – Донецк : ДонНУ, 2010. – Ч. 3. – С. 886–890.
23. Передовий досвід розвитку кластерів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eep.org.ua/.../Leading-experience-of-cluster>.
24. Перспективи кластеризації в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rozvytok.org/articles_item53.html.
25. Портер М. Конкурентное преимущество: Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость / М. Портер. – М. : Альпина, 2008. – 464 с.
26. Сіташ Т.Д. Фінансування установ охорони здоров'я / Т.Д. Сіташ // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 3. – С. 175–179.
27. Соболев Р.Г. Правове регулювання страхової діяльності в Україні [Електронний ресурс] / Р.Г. Соболев. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua>.
28. Соколенко С.І. Інноваційні кластери – механізм підвищення конкурентоспроможності регіону [Електронний ресурс] / С.І. Соколенко. – Режим доступу: <http://ucluster.org/sokolenko/2008/07/innovacijny-klastery-mexanizm-pidvyshhennya-konkurentospromozhnosti-regionu>.
29. Соціальна політика регіону : монографія / В.В. Говоруха, В.Г. Бульба, С.О. Горбунова-Рубан та ін. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр", 2006. – 272 с.
30. Теорія та історія державного управління : навч. посіб. / Г.С. Одінцова, В.Б. Дзюндзюк, В.Б. Мельтохова, Н.М. Миронова, В.В. Нікітін ; за заг. ред. Г.С. Одінцової, О.Ю. Амосова. – К. : Професіонал, 2008. – 285 с.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2013.

Дегтярь А.О., Пивоваров А.В. Формирование альтернативных механизмов государственного управления развитием медицинского страхования на основе кластеров

Оценено состояние системы охраны здоровья, рассмотрены перспективы формирования альтернативных механизмов государственного управления развитием медицинского страхования на основе кластеров и предложено создание кластеров охраны здоровья с участием страховых компаний.

Ключевые слова: механизмы государственного управления, медицинское страхование, кластеры, охрана здоровья, государственно-частное партнерство.

Diegtiar A., Pyvovarov A. Developing alternative mechanisms for the development of public administration of health insurance on the basis of cluster

Implementing cluster model can contribute to increasing efficiency of public administration of social medical insurance.

Innovative economy, which is formed at the present stage, is focused on the priority of development of clusters, which are recognized as one of the most efficient manufacturing systems of globalization era. This is a new economic phenomenon that can withstand the onslaught of global competition and properly comply with demands of national and regional development.

Formation of Health Care cluster with insurance companies is perspective for Kharkiv region, due to the presence of important preconditions -the network of medical institutions and scientific-research institutes of Academy of Medical Sciences of Ukraine, fundamental specialized higher education institutions, leading pharmaceutical companies, developed insurance market. Strategy for Socio-Economic Development of Kharkiv region at the current stage and up to 2020 envisages the gradual formation of clusters as territorial units of economic growth in the region. After considering potential subjects of Health Care cluster with insurance companies in Kharkiv region identification of problems and benefits through the SWOT-analysis have been carried out. Strengths and external features of regional Health Care cluster with insurance companies significantly outweigh weaknesses and external threats, which indicates the possibility and feasibility of development of the industry in this direction.

Potential participants of Health Care cluster can be the following institutions and organizations: government bodies, investors, higher education institutions in various fields, medical institutions and scientific-research institutions, insurance companies, manufacturers of drugs and medical devices.

The leading role in the formation of Health Care cluster belongs to government bodies. The task of local authorities is to provide favorable business, innovation and institutional environment, control over quality of health services.

The effectiveness of cluster mechanism of public administration is achieved through innovation, mutual aid development, the combination of cooperation with competition and spread of information, knowledge, know-how and patents interchange.

Cluster participants receive additional competitive advantages due to the ability to make internal specialization and standardization, reduce the cost of the transaction, to minimize the cost of implementing innovation.

Formation of Health Care clusters with insurance companies has a positive impact on the economic development of the territory. Among the results observed are highly skilled employment and reduction of unemployment, training professionals in higher education that are in demand, provision of employment to graduates of medical schools, improving the quality of health services and medical care, the formation of additional financial resources for the modernization of the medical industry.

Cluster approach in the new environment becomes the main mechanism of realization of economic and financial policies and directs a change of structure of labor, labor relations, employment in the society, contributes to the emergence of new activities and helps create new jobs. Information and scientific knowledge become the main productive factors.

Key words: mechanisms of public administration, health insurance, clusters, health, public-private partnerships.